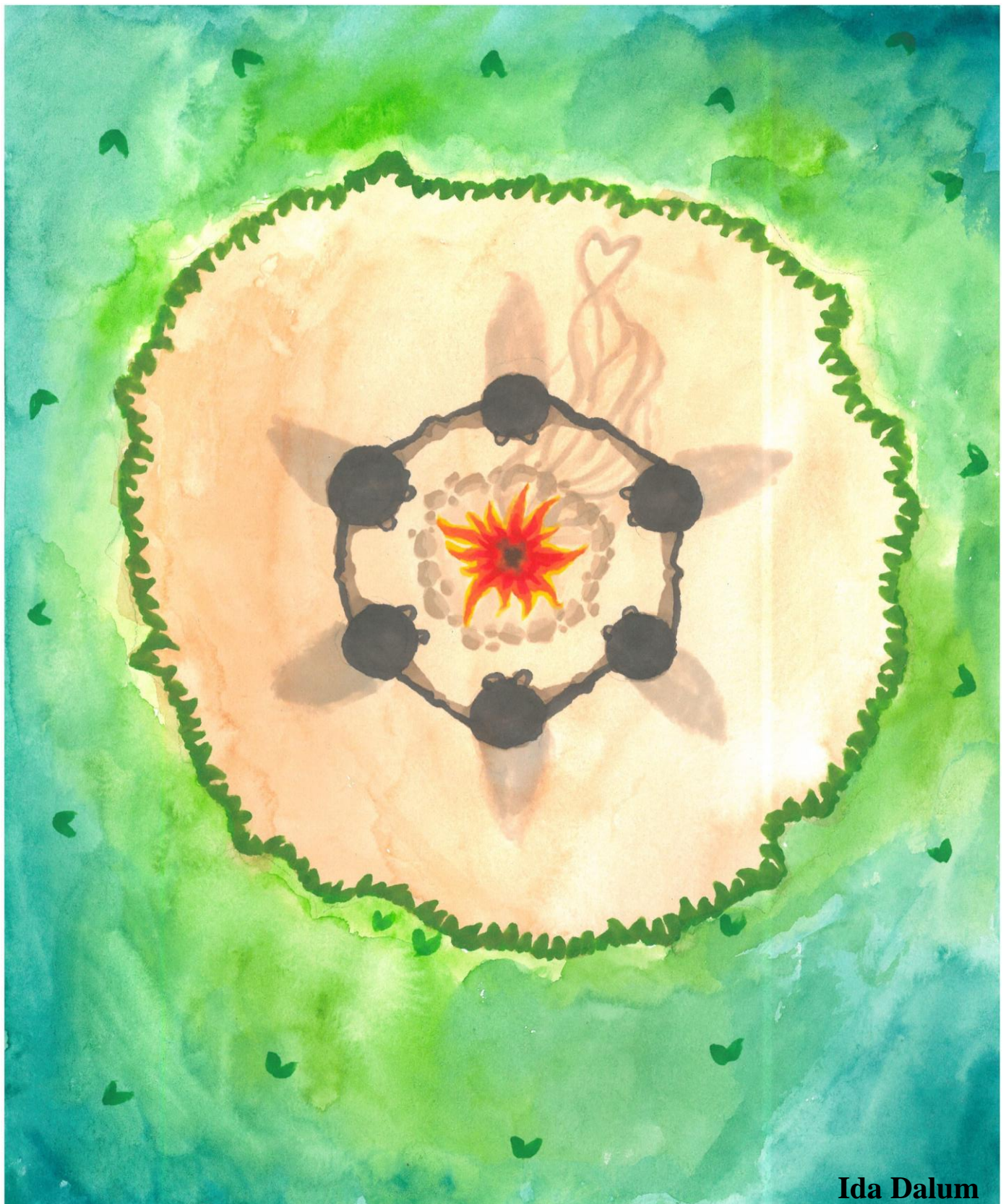

Evalueringsrapport Kom-Med projektet, 2017

Af Jens H. Lund

VIA University College

Tegnet af Ida, en deltager i Kom-Med.

"Unge omkring et bål og udvikling af gode venskaber".

Om evalueringsrapporten

Evalueringsrapporten er udformet som en evalueringsscase omhandlende evalueringen af projektet Kom-Med, 2017. Projektet gennemføres af institutionen Hedehuset og er finansieret af Naturstyrelsen. Evalueringen er gennemført af professionshøjskolen VIA som et forsknings- og udviklingsprojekt i tæt samarbejde med professionelle fra Hedehuset.

Evalueringdesign og tilgang rammesættes som "Developmental Evaluation" (Patton, 2011) og rapporten præsenterer de evalueringsteoretiske overvejelser bag dette valg. I forlængelse heraf fremstilles resultaterne af evalueringen. Resultatområderne drejer sig dels, om erfaringer med at udvikle og anvende datakonstruktionsmetoder i forhold til friluftsliv som pædagogisk metode med udsatte unge som målgruppe, dels om indsatsens effekt i forhold til deltagerne og de virkningsfulde mekanismer i den pædagogiske indsats. Her anvendes en analytisk skelnen mellem almene pædagogiske elementer og specifikke pædagogiske elementer i relation til friluftsliv som pædagogisk metode.

Baggrund

Friluftsliv og outdoor aktiviteter anvendes i dag hyppigt på en lang række døgninstitutioner, opholdssteder, efterskoler, ungdomsskoler, og skoler. Institutionen DSI Hedehuset har siden opstart for 30 år siden haft friluftsliv som en del af de pædagogiske principper. Dette særlige pædagogiske arbejde i DSI Hedehuset er undersøgt nærmere og afrapporteret i 2015 (Jensen, Platz & Rasmussen, 2015). Her er en af hovedkonklusionerne, at indsatsen kalder på yderligere undersøgelser af friluftsliv som pædagogisk metode. Udenlandske undersøgelser af friluftsliv i socialt arbejde, hvor der bruges betegnelser som Adventure-therapy, wilderness-therapy, outdoor education, outdoor therapy, m.fl. viser, at der ses positive terapeutiske/pædagogiske forandringer og effekter (Christensen, 2013). Der er veldokumenteret effekt af længere ture fra en uges varighed og længere (se f.eks. Gass, Gillis & Russell 2012). I Norden og i særdeleshed i Danmark findes der meget få undersøgelser (Ejbye-Ernst, 2013). Forskerne bag disse undersøgelser efterlyser på samme måde som undersøgelsen af friluftsliv på DSI Hedehuset nærmere analyser af de enkelte aktiviteter for at forstå de pædagogiske muligheder mere præcist. I 2016-2017 har DSI Hedehuset med støtte fra Naturstyrelsen gennemført projektet "Kom-Med", der retter sig mod en særlig målgruppen blandt unge. Målgruppen er beskrevet på følgende måde i projektet:

”Unge der på nuværende tidspunkt ikke finder andet tilbud, eller som ønsker et supplement til behandling i systemet. Unge som ønsker hjælp til at håndtere psykiske udfordringer såsom ensomhed, depression, stress, angst og lavt selvværd. Unge som er i kontakt med skolevejleder, skolepsykolog, læge, sundhedsplejen og lignende, men som ikke kan, eller vil deltage i kommunens tilbud.”

(citater fra projektfolder, 2016).

Kom-Med initiativet har blandt andet sit afsæt i en trivselsundersøgelse blandt unge i Mariager Kommune fra 2015, som peger på, at der er en del unge, der ikke trives. De er ensomme, på vej ud i misbrug, savner selvtillid, netværk og voksne omsorgspersoner. De har svært ved at leve op til de høje forventninger fra forældre, skole, samfund, men også fra sig selv.

Kom-Med initiativet beskrives nærmere længere fremme i rapporten, men det går i korthed ud på gennem ugentlige tilbud om deltagelse i en lang række forskellige friluftaktiviteter at udvikle deltageres selvtillid og relationer samt minimering af stress.

Evalueringscasen

Primo 2017 etableres der samarbejde med professionshøjskolen VIA om evaluering af dette projekt, der har særligt fokus på denne gruppe udsatte unge. Evalueringssituationen er kendetegnet ved at projektets tre genstandsfelter - minimering af stress, udvikling af selvtillid og relationer teoretisk er forholdsvist svagt beskrevet i projektet. Til gengæld bærer de professionelle og institutionen på en solid erfaring på området med friluftsliv for unge. Generelt eksisterer der også meget lidt forskningsviden om de pædagogiske muligheder i friluftaktiviteter i forhold til denne særlige målgruppe og dem, der står bag den viden der er frembragt efterlyser yderligere forskning i netop disse sammenhænge. De mulige genstandsfelter for evalueringen fremtræder således forholdsvist diffuse. Der var tillige heller ikke formuleret klare evalueringskriterier i projektet. Hertil kommer at der ikke er velafprøvede datakonstruktionsmetoder netop i dette felt. Endelig var det en rammesættende faktor for evalueringsarbejdet, at der var afsat særdeles begrænsede ressourcer til evalueringen.

De professionelle i Kom-Med projektet var stærkt samarbejds- og udviklingsorienteret og efterlyste hjælp til både yderligere beskrivelser af deres pædagogiske metoder og den mulige teoretiske forankring heraf og hjælp til udvikling af adækvate evalueringstilgange og -metoder. Endvidere var de professionelle meget optaget af, at komme tæt på deltageres oplevelser og vurderinger af indsatsen ved at få rejst et borgerperspektiv gennem evalueringen.

Overordnet tegner der sig et billede af en evalueringssituation, hvor evalueringsarbejdet på den ene side potentielt kan bidrage med særdeles væsentlig viden på en række områder, mens der på den anden side er tale om et grundlag for evalueringsindsatsen, som er forholdsvist diffust ikke mindst fordi evalueringsgenstandene er svagt teoretisk forankret. Virkningsfulde mekanismer og sammenhænge i forholdet mellem indsatsen omkring friluftsliv og de deltagende unges udvikling på de tre målområder fremstår ligeledes svagt beskrevet. Der er ikke formuleret evalueringskriterier og der er meget lidt erfaring med og viden om adækvate datakonstruktionsmetoder i forhold til det givne felt. Endelig er der afsat meget begrænsede ressourcer til evalueringssopgaven. Men der er til gengæld mulighed for at anvende de afsatte midler hen over en længere periode, idet evaluator inddrages forholdsvist tidligt i forløbet næsten et år før projektets afslutning.

De indledende møder med de professionelle i projektet Kom-Med fører frem til formuleringen af evalueringens styrende spørgsmål: Hvorledes bidrager Kom-Med projektet til deltagernes udvikling på de tre målområder og hvilke datakonstruktionsmetoder kan bidrage til at belyse disse udviklinger og sammenhænge?

Evalueringsteori og casen

Evalueringssituationen som beskrevet ovenfor giver umiddelbart anledning til at overveje fire forskellige men dog delvist overlappende tilgange til løsning af evalueringssopgaven. En opgave, der med afsæt i Andersen, Wahlgren og Wandalls definition *overordnet* er karakteriseret ved at være en ”anvendelsesorienteret, systematisk og databaseret vurdering af resultater af processer” (Andersen, Wahlgren og Wandall, 2017:19).

Opdragsgiverens (og forskningens) efterlysning af yderligere viden om de virkningsfulde mekanismer, der mere specifikt udfolder sig mellem indsatsen - de forskellige friluftslivsaktiviteter på den ene side - og de deltagende udsatte unges udbytte i forhold til minimering af stress, øget selvtillid og relationer på den anden orienterer blikket mod virkningsevaluering (Andersen, Wahlgren og Wandall, 2017). Virkningsevaluering er karakteriseret ved at fokusere ”på de *mekanismer*, der forbinder indsats og resultater, med henblik på (at fremstille viden, JHL) om de virker, og hvordan de virker.” (Ibid, s.163). Modsat den ’rene’ effektevaluering er man således i virkningsevalueringen ikke kun optaget af at måle på effekter men derimod af at udvikle viden, der også kan forklare, hvorfor indsatsen virker eller ikke virker.

Evalueringssituationen rummer tillige en række elementer, som kalder på anvendelse af responsive evalueringstilgange (Krogstrup, 2016). Det vil sige evaluering, der i høj grad inddrager og er i

dialog med de mennesker som evalueringen omhandler. Denne inddragelse positionerer ikke blot de evaluerede som informanter for evalueringsarbejdet men ser muligheder i, at der også samarbejdes om fastlæggelse af en række andre forhold i forbindelse med evalueringen. Det kan være spørgsmål om både evalueringens hvorfor? Hvad? Hvordan? Hvem? Etc. Deltagere i indsatsen positioneres således som medkonstruerende (Andersen og Lund, 2018) i forhold til en række aspekter af evalueringsopgaven. Ikke mindst opdragsgiverens optagethed i casen af udvikling på en række områder - pædagogiske metoder, datakonstruktionsmetoder m.m. - og samarbejde om dette samt anvendelse af borgerperspektiver i evalueringen trækker i denne ”interaktive” retning (Andersen, Wahlgren og Wandall, 2017:126).

Inddragelsesaspektet knyttet tæt an til en tredje tilgang til evalueringsopgaven, som drejer sig om anvendelse. Evalueringen i casen skal bidrage til kvalificering af den pædagogiske indsats vedrørende friluftsliv som pædagogisk metode i institutionen DSI Hedehuset og Kom-Med aktiviteterne. Gennem valg af og forståelse af henholdsvis evalueringsgenstande og -datafremstillingsmetoder ønskes der en løsning på evalueringsopgaven, som knytter tæt an til praksis i DSI Hedehuset og som i denne forstand fremstår meningsfuld og anvendelsesbar for de professionelle i projektet Kom-Med. Anvendelsesaspektet som kriterie for løsning af evalueringsopgaver er et stærkt omdiskuteret felt i evalueringsforskningen, ikke mindst fordi erfaringerne viser, at evalueringsresultaterne ofte har vanskeligt ved at blive omsat og få konkret betydning i den evaluerede praksis (Sufflebeam & Coryn 2014). Forklaringerne herpå kan hentes en række forskellige steder. Det kan dreje sig om en række forhold i løsningen af evalueringsopgaven og i formidlingen af evalueringsresultater mm. Men det kan også dreje sig om forhold i den praksis, som forventes at drage nytte af evalueringsprocesser og -resultater. Forskellige professionspraksisser har vidt forskellige måder at adressere og anvende forskellige typer af viden på - herunder viden frembragt gennem evalueringer. Organisatoriske arbejdsgange, traditioner og rutiner samt mere grundlæggende forståelser af forskellige typer af videns relevans for praksis, kan i høj grad virke formaterende på den måde, som viden anvendes på i praksis (Lund m.fl. 2016; Lund 2017; Lund og Rasmussen 2018). Ved at knytte det interaktive og inddragende aspekt sammen med anvendelsesoptikken åbnes der i casen op for, at anvendelsen af evalueringsindsatsen ikke blot blive et spørgsmål om, hvorledes ’slutresultater’ kan formidles og anvendes men også et spørgsmål om, hvorledes de professionelle i projektet Kom-Med kan drage nytte af evalueringsindsatsen ved at være inddraget gennem så mange af evalueringsovervejelserne og -beslutningerne som muligt. (For

yderligere diskussion af anvendelsesevaluering se Patton, 2008; Andersen, Wahlgren og Wandall, 2017:210-214).

Grundlæggende karakteristika ved casen og rammerne for evalueringsopgaven samt den brede vifte af muligheder for tilgange til evalueringsopgaven bringer en fjerde optik i spil. Det drejer sig om den såkaldte "Developmental evaluation", udviklet af den amerikanske evalueringsforsker Patton (Patton, 2011; Greve, 2016). Developmental evaluation (D.E.) er om muligt en endnu mere overordnet og generel tilgang til evaluering end anvendelsesevaluering, som Patton ligeledes er ophavsmand til. Anvendelse af D.E. tilgangen er særlig relevant, når evalueringssituationen fremstår som kompleks - modsat simpel eller blot kompliceret¹. Patton forklarer nærmere herom på denne måde:

"Complex problems and situations are especially appropriate for developmental evaluation in which the evaluation design is flexible, emergent, and dynamic, mirroring the emergent and uncertain nature of the intervention or innovation being evaluated" (Patton, 2011:100).

Som fremhævet af Greve (Greve, 2016) så er det kombinationen af situationens kompleksitet og ønsket om at understøtte innovative processer gennem evalueringen, der i særlige situationer gør D.E. relevant. Begge disse kriterier er tilstede i den beskrevne case. På en række områder ønskes der støtte til udvikling gennem evalueringen samtidig med, at der er tale om en kompleks situation, nærmere kendetegnet ved ikke-linearitet, kontingens og emergens (Greve, 2016:3-4). Ikke-lineariteten består i, at der er mange samvirkende og samtidigt virkende faktorer, der virker ind i forløbet for den enkelte deltager. Kontingensen er tilstede på den måde, at mange forskellige resultater eller udfald af indsatsen vil kunne rummes eller "tillades" i systemet, som Greve udtrykker det. Der er blandt andet tre forskellige målområder (minimering af stress, udvikling af

¹ For uddybning se Zimmermann i Patton, 2011. Zimmermann tilbyder en taksonomi, der kan anvendes, når kompleksitet søges nærmere indkredset. Hun taler om tre typer af situationsbeskrivelser: Simple, komplicerede og komplekse. I bestemmelsen af disse tre typer af situationer anvender hun to parametre: Det ene parameter handler om, hvorvidt situationen rummer forudsigelighed (høj/lav) på midler til løsning af problemet og det andet parameter handler om, hvorvidt der er konflikt om og flere perspektiver på, hvad målet er. Hvis situationen har høj grad af forudsigelighed i forhold til hvordan midlerne virker og stor enighed om målet, er der tale om et simpelt problemfelt. Zimmermann nævner her en bageopskrift som eksempel. Som eksempel på en kompliceret situation og opgave nævner hun det at sende en raket til månen. Her er der lav grad af usikkerhed eller uenighed om målet: raketten skal til månen. Men der er særdeles mange tekniske detaljer i problemløsningen, som implicerer høj grad af usikkerhed og derfor er der tale om en kompliceret situation. Hvis der både er høj grad af usikkerhed om midlerne til problemløsningen og høj grad af konflikt om og mange mulige perspektiver på målet, er der tale om en kompleks situation og her nævner Zimmermann opdragelsen af barnet som eksempel. Altså det pædagogiske praksisfelt.

selvtillid og relationer), som dels er svagt defineret, dels er særdeles subjektive områder og endvidere kan opleves på meget forskellige niveauer. Alt sammen vil kunne rummes som resultater eller udfald i projektet. Endelig er der tale om emergens, idet de mange mulige udfald vanskeligt på tydelig og entydig vis kan beskrives som resultater af helt bestemte og afgrænsede indsatser. Lidt mere konkret indebærer D.E. tilgangen en høj grad af samarbejde med de centrale aktører i indsatsen og en høj grad af villighed hos både aktører og evaluator til løbende at dykke ned i projektprocessen for at se på og drøfte spørgsmål som - hvor er vi nu og hvor skal vi videre hen hvorfor? Det vil sige ikke blot accepteres kompleksiteten men den *opsøges* også løbende gennem disse nedslag, hvor de drejninger og forviklinger, som indsatsen indebærer forsøges opfanget som en central del af evalueringsaktiviteterne. Evalueringen tager på denne måde designmæssigt karakter af en række nedslag i projektets eller indsatsens proces, hvor der potentielt kan stilles spørgsmål til og ændres på alt i det planlagte evalueringsarbejde. Det er denne grundfigur, der har dannet baggrund for det evalueringsforløb, der vil blive beskrevet nærmere i det følgende.

Om Kom-Med projektet

Indsatsen i projektet Kom-Med kan kort beskrives på følgende måde: Indledningsvist er en lang række forskellige institutioner i kommunen blevet besøgt. Man besøgte de mest relevante ungdomsinstitutioner. Her informerede KOM-MED relevante medarbejdere, som havde kontakten til projektets målgruppe. Man besøgte kommunens folkeskoler. KOM-MED deltog som ekstra person på relevante ture med naturvejlederen, hvor skoleeleverne blev informeret om mulighederne i KOM-MED. Ligeledes besøgte Lægehuse, voksenuddannelsessteder, Ungdomsskolen, 10. klasse center, Mariagerfjord jobcenter, Resursecenteret i Handest og SSP personalet. KOM-MED blev endvidere beskrevet i artikler i Hadsund lokalavis, Mariager avis og Amtsavisen samt på Facebook. Dette beskriver den store information, der var ude om tilbuddet. Efterfølgende har cirka 50 unge i alderen 13 – 26 år deltaget i forskellige typer af Kom-med tilbud. Et af disse tilbud blev tidligt i evalueringsforløbet i samarbejde med de professionelle udvalgt som fokus for evalueringsaktiviteterne. Der er tale om et særligt tilbud til kvinder i alderen 18-25 år. I løbet af projektperioden har i alt otte kvinder deltaget i tilbuddet i perioder strækkende sig fra 6-18 måneder. I projektperioden er der i denne gruppe gennemført én ugentlig samling, hvor der har været gennemført aktiviteter såsom vandring, mad over bål, klatring med mere. En mere uddybende beskrivelse af projektets indsats fremgår af boks 1.

Boks 1. Samlet aktivitetsoversigt

Ungegrupper	Antal deltagere	Aktiviteter	Samarbejdspartnere
Team Girl Power Psykisk udfordrede unge kvinder 18 – 25 år	8	En ugentlig aktivitets dag. De unge hentes i bussen. Vandring, mad over bål, sejlads, klatring, friluftrelaterede værkstedsaktiviteter. Netværk gennem Messenger.	Mariagerfjord Jobcenter Kommunens sagsbehandlere. De unges familie.
Team one Ensomme unge i alderen 13 – 22 år	8	En ugentlig aktivitets dag. De unge hentes og transporterer sig selv. Kajaksejlads, sejlads, vandski, klatring, vandring, bålhygge, friluftrelaterede værkstedsaktiviteter. Netværk gennem Messenger.	Mentorer, sagsbehandlere, og De unges familie
Unge fra specialkollegiet Amerikavej	25	Hver 14. dag i deres tirsdagscafe. Mad over bål, klatring, kano.	Den sociale vicevært.
Unge fra efterværnsordningen	10	Bålmad, klatring og shelterbygning.	Pædagogerne på efterværns centret.
Unge fra folkeskolen	120	Kano, kajak og klatring.	Naturskolen

Om evalueringsforløbet

Distribuerede evaluators og nærhed til udviklingsprocesserne

Anvendelsen af Developmental Evaluation tilgangen kalder på et behov for evaluators høje grad af nærhed til de udviklingsprocesser, der foregår i projektet. De begrænsede evalueringsressourcer i den pågældende case er en væsentlig hæmmende faktor i forhold til at honorere dette behov for procesnære datakonstruktioner. Derfor og fordi opdragsgiver som nævnt også er interesseret i at evalueringsarbejdet bidrager til udvikling af de datakonstruktionsmetoder, som anvendes i institutionens arbejde med friluftsliv (jf. ovenfor), bliver der sat en mindre udviklingsproces i gang, hvor forskellige datakonstruktionsmetoder afprøves og udvikles af de professionelle i projektet i samarbejde med evaluator. De professionelle positioneres på sin vis derved som distribuerede evaluators, hvorved bestræbelsen på nærhed til udviklinger i projektet søges imødekommet. Arbejdet med denne positionering af de professionelle skal således både honorere denne intention om nærhed og intentionen om at afprøve forskellige datakonstruktionsmetoder. Der lev gjort erfaringer med fire forskellige datakonstruktionsmetoder: foto, messengertråd, registreringskema til de professionelle og casebeskrivelser fra de professionelle. Erfaringerne beskrives nærmere i det følgende.

Afprøvning af datakonstruktionsmetoder

Foto

De professionelle arbejder gennem forløbet med en række forskellige datakonstruktionsmetoder. De prøver blandt andet at anvende deltageres egne fotos fra aktiviteterne som afsæt for dokumenterende og evaluerende samtaler. Denne anvendelse af foto er en generel velkendt datakonstruktionsmetode og indgår blandt andet som en integreret del af den flerstrengede datakonstruktionsmetode "Mosaik metoden" (Clark og Moss, 2011; Schwartz og Clark, 2017). Om erfaringer med denne datakonstruktionsmetode fortæller de professionelle blandt andet følgende:

"Deltagerne tager jo helt af sig selv en del fotos under aktiviteterne og det giver et indtryk af, hvad de oplever, når man ser hvilke af dem, de fx deler på vores fælles messengertråd (se uddybende nedenfor, JHL). Men det har været lidt svært at få dem til at fortælle mere ud fra disse fotos - det er noget vi skal udvikle mere på"

Citat fra interview, nov. 2017

Samlet set er det således begrænset, hvad udviklingsarbejdet i forhold til netop anvendelse af foto som dataproducerende metode har frembagt, men som det ses af de professionelles udsagn ligger der givetvis uudnyttede potentialer i dette redskab.

Messengertråd

En del af projektets datakonstruktionsarbejde indebærer også anvendelse af en messengertråd, hvor der løbende kommunikeres med alle deltagerne om planlægningsmæssige og praktiske forhold i forbindelse med de ugentlige samlinger. I begrænset omfang indgår der også fotos i denne mailtråd og deltagerne kommenterer aktiviteterne med vurderende udsagn. Nedenstående fotos bliver fx kommenteret på denne måde:

Professionel: Hejsa. Det ser da godt nok ud til at I har hygget jer. Er der træ nok til julebænke?

Deltager A: Ja det ser det virkelig ud til på billederne.

Deltager B: Ja det tror jeg at der er

Professionel: Det er super. Rigtig god aften til jer og sov godt.

Deltager A: Det er godt i kunne hygge jer uden resten af os.

Deltager C: Hvor mange var afsted? Og i er alle sammen alt for seje! Ville ønske jeg kunne ha været med i dag men glæder mig til næste gang!

Deltager A: Det var kun B og D (En af de professionelle, JHL).

Deltager B: Det var vildt hyggeligt. Ja det var kun mig og D

Deltager C: Vil lige indskyde så til (de professionelle, JHL) at det et enormt dejligt I ikke aflyser turene, selvom der kun er 1 eller 2 der kan! top nodge Godt i hyggede jer.

Deltager A: Ja, det er nice! !

De professionelle prøver også ad den vej mere direkte at få deltagerne til at ytre sig om deres deltagelse i friluftaktiviteterne. På et tidspunkt spørger en af de professionelle således på messengertråden:

”Hej Som vi talte om, ville det være fedt, hvis I kunne skrive nogle få ord om, hvad I mener om KOM-MED. Måske fulgt af nogle tidligere billeder, som beskriver hvad i tænker om KOM-MED og 5 ord?”

(Citat fra messengertråd)

Der kommenteres blandt andet på denne måde:

”Nu har jeg ikke været med så mange gange, men vil da gerne skrive et par ord Alligevel. Jeg synes, at Kom med er et rigtigt godt tilbud, for sådan en som mig, da

jeg kan have svært ved at komme ud. Samtidigt ved jeg, at det at se andre mennesker virker rigtig positivt på mit humør og psyke, så det trækker i en god retning, og på en god måde. Når man bor som jeg, hvor der ikke er meget natur at komme efter, og ikke har bil, er det fedt at komme ud hvor man kan trække vejret lidt.”

(Citat fra messengertråd)

En anden deltager kommenterer således:

” Det gode ved Kom-med er at man prøver noget nyt. Vi bliver ikke presset og vi har nogen "voksne" at snakke med. Vi bliver ikke skældt ud, hvis vi ikke kan komme. Man kan være sig selv uden at blive dømt for det. Det er en måde at møde nye mennesker på. Det gør det nemmere at komme ud af hverdagens stress og angst.”

(Citat for messengertråd)

Messengertråden var oprindeligt ikke tænkt som en del af datakonstruktionsarbejdet men blot som en praktisk informationsplatform, hvor det kunne meddeles om deltagelse og mødesteder og tidspunkter og lignende. Men i løbet af projektet viste det sig, at messengertråden bidrog til to aspekter i projektet. Tråden kunne som vist anvendes som en del af dataproduktionen. Men i løbet af projektperioden viste det sig også, at tråden blev et redskab for de deltagende unge i forhold til udviklingen af relationer og sociale arrangementer i gruppen og dermed en integreret del af den overordnede pædagogiske metode.

Registreringsskema

Sammen med de professionelle i projektet blev der også udviklet og afprøvet et registreringsskema til de professionelle. Skemaet er gengivet nedenfor. Med de angivne fire beskrivelseskategorier er det intentionen, at adressere så bredt som muligt i forhold til projektets udviklingsfelter. Til illustration er skemaet her blot udfyldt med et enkelt eksempel på, hvad en professionel har skrevet ind i skemaet.

Registreringsskema

1. Elementer i den praktiserede pædagogik. Der skelnes mellem almene pædagogiske elementer, som ikke relaterer sig til netop friluftsliv og specifikke elementer, som er kendetegnet ved netop kun at kunne foregå i en friluftskontekst.	2. Udsagn fra de unge.	3. Anvendt datakonstruktionsmetode.	4. De tre typer udviklingsområder for deltagerne. Udsagnene kategoriseret som tilhørende en eller flere af hovedområderne i evalueringen: a. Udvikling af selvtillid b. Udvikling af relationer c. Minimering af stress
Den <i>almene</i> metode er: ”Vis – Forklar – Øv”. Den unge får mulighed for at opleve mestring og vi får som vejleder noget at rose/melde tilbage på. Det <i>specifikke</i> handler om, at friluftslivet giver mange muligheder for aktiviteter, der kan føre til oplevelse af mestring. Vi afprøver mange forskellige nye ting for at de unge skal finde noget, de brænder for og er gode til - her at styre en speedbåd.	S siger om det at sejle speedbåd: ”nu er der noget jeg er glad for (..). Før er jeg blevet spurgt om, hvad jeg er glad for men har ikke kunnet svare noget”.	Spontant opstået udsagn i situationen, hvor vi bemærker hendes udsagn og positive kropssprog.	Selvtillid: efter en succes med at sejle en speedbåd er oplevelsen af mestring tydelig. Relationen: Jeg viser tillid til S ved at lade hende styre båden. Hun oplever at hun i mine øjne er værdifuld. (måske)

De professionelle udtrykker blandt andet sin vurdering af skemaets muligheder således: ”Det er godt med den slags skemaer - det tvinger os til at blive skarpe på, hvad det egentlig er vi gør og hvad vi tænker om det” (citater interview, nov. 2017).

Case-beskrivelser

De professionelle arbejdede også løbende med at udforme små casebeskrivelser. Det vil sige situationsbeskrivelser, som ikke følger bestemte beskrivelseskategorier, men derimod tager afsæt i, hvad den professionelle oplever som særligt og interessant. Her gengives et eksempel på en sådan casebeskrivelse, der også inkluderer den professionelles refleksioner:

”Vi er denne dag ude at sejle kajak. For Ks vedkommende er det første gang. Hun klarer sig fint. Efter en længere tur lægger vi til ved broen, tilbage i kajakklubben. En anden pige har fået sin kajak op på broen og bøvler med at få den længere op. K vil bare stå ud af sin kajak, lade den ligge i vandet, og hjælpe den anden pige. Jeg siger, det er fint hun vil hjælpe, men at kajakken så i fralandsvind bare vil drive til søs, så K skal sikre den først. Først siger K, at kajakken bliver liggende. Da hun ser, det ikke er tilfældet, siger hun, at hun bare vil svømme ud efter den. Jeg er nødt til at blive ret kontant i min tone, før K accepterer, at hun skal sikre sin kajak og ikke bare lade den flyde.

K diskuterer mod bedreviddende. Trods det at K er i kajak første gang, diskuterer hun med lederen i gruppen, som er erfaren kajakroer på 54 år. Eksemplet er med for at beskrive de oplevelser, man får ude, og kan bruge til at coache de unge med. Havde vi kun haft samtaler i et lokale ville min mulighed for at finde eksempler, der var oplevet *sammen* med K ikke være tilstede, og jeg ville kun kunne bruge de oplevelser K gav mig gennem hendes fortællinger til mig. Forskellen ligger i at gøre noget autentisk med de unge.”

Modsat det beskrevne registreringsskema åbnes der her op for længere forløbsbeskrivelser og den professionelle handlinger, begrundelser og refleksioner bliver formuleret mere sammenhængende. Udgangspunktet for eller afsættet for caseformuleringen er endvidere i høj grad den professionelle mere eller mindre umiddelbare fornemmelse af, undren over eller måske irritation og forstyrrelse i relation til en konkret oplevelse. Det analytiske filter, som træder frem i registreringsskemaet er på denne måde i højere grad lagt til side for en stund og det kan formodes, at casebeskrivelserne derved giver anledning til at komme tættere på beskrivelser og oplevelser fra den gennemlevede praksis. Som det uddybes nedenfor rummer netop kombinationen af de forskellige datakonstruktionsmetoder formodentlig nogle muligheder netop i forhold til hele feltet omkring friluftsliv som pædagogisk metode i forhold til den pågældende målgruppe.

Sammenfattende om udvikling af datakonstruktionsmetoder

Alle de beskrevne datakonstruktionsmetoder har været rettet mod enten de professionelle eller de unge deltageres egen brug af disse metoder og dermed positioneret disse to aktørgrupper som distribuerede evaluatore. Til sammen udgør metoderne en bred vifte af muligheder i forhold til at opfange såvel spontane som mere systematisk fremkaldte ytringer. Metoderne repræsenterer også

en vis bredde i forhold til at kunne rumme og fastholde såvel konkrete iagttagelser og udsagn som mere reflektive og analytiske overvejelser. Denne mange facetterede tilgang til anvendelse af datakonstruktionsmetoder har givet muligheder for at afprøve flere aspekter af datakonstruktionsmetoder, hvilket informerer og bidrager til datakonstruktionsudviklingsområdet i projektet. Men den mange facetterede tilgang fremstår også som berigende i forhold til at beskrive de mangfoldige og komplekse processer, som indsatsen rummer. I det følgende går vi tættere på resultaterne af projektets indsats. Resultater som blandt andet kan beskrives i kraft af anvendelsen af denne brede palet af aktørinvolverende datakonstruktionsmetoder. Ud over disse mere direkte aktørinvolverende datakonstruktionsmetoder har ekstern evaluatør også gennemført en række supplerende datagenerende aktiviteter bestående af observationer og interview samt dokumentanalyser. Disse har haft det dobbelte sigte dels, at belyse og udvikle brugen af de beskrevne datakonstruktionsmetoder dels, at belyse hvorledes Kom-med projektet bidrager til deltagerens udvikling på de tre målområder (minimering af stress, udvikling af selvtilid og relationer). Nedenfor beskrives evalueringresultaterne i forhold den sidstnævnte evalueringsgenstand.

Resultater af evalueringen i forhold til deltagerens udvikling

Et af de produkter, som den udviklingsorienterede evalueringproces har frembragt, er en matrix, som nuancerer data på de tre målområder, der er udpeget for deltagerens udvikling. Deltagerens udbytter i forhold til de tre målområder er blevet beskrevet gennem observationer, løbende møder med de professionelle samt interview med deltagere og de professionelle. Disse beskrivelser viste sig hen ad vejen at kunne inddeles i tre 'effektfelter'. For det første viste det sig at deltagerne oplever en udvikling på målområderne i løbet af aktivitetsdagen, det vil sige fra de møder frem til dagen afsluttes. For det andet har de også oplevet udviklinger på længere sigt, det vil sige fra starten af projektdeltagelsen og hen over året. Endelig oplever de også en udvikling uden for Kom-Med regi i forhold til deres øvrige hverdagsliv på kortere og længere sigt. På denne baggrund er nedenstående matrix blevet udviklet og den danner ramme for fremstillingen af deltagerens udbytter og har bidraget til operationaliseringer af interviewguides. Matrix 1. er udfyldt med citater for deltagerne til illustration.

Matrix 1. Kategorisering af effektfelter

	I løbet af en aktivitetsdag	Udviklinger hen over hele projektperioden	Uden for Kom-Med
Minimering af stress	Jeg falder klart mere til ro i løbet af dagen. Man glemmer alt det der presser i hverdagen - økonomi, uddannelse, sygdom osv.	Først gav det mere ro bare i løbet af dagen - nu er jeg generelt også mere rolig	Jeg sover bedre efter at have været på en aktivitetsdag og det kan godt holde et par nætter. Mine ocd-reaktioner bliver dæmpet. Jeg er også begyndt at gå flere ture - det hjælper. Jeg spiser også flere grøntsager og drikker vand til i stedet for sodavand - ligesom vi gør i Kom-Med
Udvikling af selvtillid	Det føles som en sejr, når man har gjort noget man ikke troede man kunne - fx klatre i et træ	Føler mig mere modig	Jeg tror mere på, at jeg kan godt - mit syn på mig selv har ændret sig - jeg tør flere ting
Udvikling af relationer	Når vi mødes skal vi lige mærke efter hvor hinanden er - nogen kan have en dårlig dag og være lidt trykket i starten og så sker der noget i løbet af dagen, hvor vi snakker mere sammen	Jeg er blevet bedre til det sociale - først var jeg mere stille. Her kan jeg også efterhånden sige både til og fra i forhold til de andre i Kom-med	Det er blevet nemmere for mig at snakke med folk og snakke med fremmede. Før havde jeg virkelig svært ved at tale i telefon - nu ringer jeg uden så mange tilløb. Jeg er heller ikke så bange for at møde nogen jeg kender, når jeg handler ind. Nu kan jeg også bedre sige fra i mine relationer. Vi er begyndt at ses - nogle af os fra Kom-Med, jeg har haft besøg og været på besøg

Sammenfattende viser de kvalitative data, at deltagerne i vekslende grad oplever positive effekter på *alle* de ni områder, som matrix 1. rummer. I to interview med deltagere er informanterne blevet bedt om at beskrive deres oplevelser af og med Kom-med projektet i form af en metafor. De gengives her som kondensering af deltagernes oplevelser og vurderinger af Kom-med:

”Det er som at have en rigtig dårlig dag, hvor man fryser og så tager et varmt bad - det er sådan det føles. Hver onsdag, hvor der er aktivitetsdag i Kom-Med, er som et varmt bad - det gir ro og man slapper af også fordi man føler man passer ind socialt”.
(Citat fra interview juni 2017).

”Kom-Med er som en ridetur gennem en bøgeskov - en ny udsprunget bøgeskov vel at mærke - man kan falde af hesten - men når man sidder på hesten, så er der fart på med adrenalin - man kan falde af - men man kan komme op igen - om det går hurtigt eller langsomt er sådan set lige meget - der er håb, de (professionelle, JHL) hjælper én og man ser en masse spændende i skoven - hvis man ser efter”
(Citat, interview juni 2017)

Analyseramme for udvikling af relationer

I afslutningen af evalueringsarbejdet og i forbindelse med analyserne af deltagerne udvikling af relationer blev der i et samarbejde mellem de professionelle og evaluatoren udviklet en skitse til en analysemodel. Modellen skal i høj grad læses som en foreløbig skitse og den tænkes afprøvet og videreudviklet i det videre arbejde med friluftsliv som pædagogisk metoder i forhold til denne særlige målgruppe. Modellen rummer fem niveauer, som kan beskrives på denne måde:

Niveauer for relationer og konstruktive fællesskaber i Kom-Med

1. Deltagerne 'flytter sig' fra deres eksisterende hverdagsliv og ind i Kom-Med tilbuddet.
2. Deltagerne etablerer relationer og konstruktive fællesskaber inden for Kom-Med.
3. Deltagerne i de konstruktive fællesskaber i Kom-Med får mulighed for at danne eksterne relationer og konstruktive fællesskaber inden for Kom-Med aktiviteterne. Eksterne deltager i Kom-Med aktiviteter.
4. Deltagerne i de konstruktive fællesskaber i Kom-Med får mulighed for at danne eksterne relationer og konstruktive fællesskaber uden for Kom-Med aktiviteterne. Kom-Med grupperne deltager i eksterne aktiviteter uden for Kom-Med regi.
5. Deltagerne deltager på egen hånd i konstruktive fællesskaber uden for Kom-Med regi.

Modellen betragtes som en produkt af evalueringen men fremstår foreløbig blot som en ikke afprøvet analysemodel.

Resultater - virkningsfulde mekanismer

Som nævnt har evalueringen også haft til hensigt at belyse de virkningsfulde mekanismer i indsatsen. Det vil sige bidrage til at vise sammenhænge mellem elementer i den pædagogiske indsats på den ene side og de beskrevne effekter for deltagerne på den anden. En væsentlig del af denne del af evalueringsindsatsen har bestået i at udvikle en skelnen mellem almene pædagogiske tiltag - det vil sige tiltag, som ikke knytter sig specifikt til friluftslivet som ramme - og specifikke tiltag, som er elementer i pædagogikken, der knyttet sig tæt til netop friluftslivet som ramme. Endvidere har dette kategoriseringsarbejde også indebåret en opgave med at identificere delelementer inden for disse to pædagogiske hovedkategorier. Resultaterne af dette udviklingsarbejde fremstilles i det følgende. Data er genereret via observationer, dokumentanalyser, løbende møder med de professionelle samt interview med deltagere og de professionelle.

Almene virkningsfulde pædagogiske elementer

Evalueringen har identificeret en række virkningsfulde pædagogiske elementer. Nogle af dem tager karakter af overordnede principper mens andre er mere konkrete og metodiske. De omtales kort i det følgende.

Både deltagere og de professionelle fremhæver frivillighedsprincippet som virkningsfuldt. Via frivillighedsprincippet ønsker de professionelle at undgå at fremstå som myndighedspersoner samt at appellere til, at de unge selv får og udvikler en følelse af myndighed i forhold til eget liv. Der opfordres i denne forstand til udvikling af ”selvvirksomhed” (Oettingen, 2005). De unge mødes ikke med bebrejdelser, når de ikke møder frem og de bliver i høj grad inddraget i planlægningen af den enkelte aktivitetsdag. De professionelle praktiserer i øvrigt i denne sammenhæng det princip, at der kun aflyses, hvis der ingen deltagere møder frem. En af deltagerne beskriver frivillighedsaspektet på denne måde:

”Det opleves som et frirum - det er befriende og lyspunktet på ugen. De (professionelle, JHL) har ingen forventninger til os og de dømmes ikke sådan som dem fra kommune ofte gør”
(Citat fra interview, juni 2017)

De professionelle arbejder endvidere meget bevidst med det forhold, at de ikke kender deltagernes historie og hverdagsliv i øvrigt. Hen ad vejen efterhånden som fortroligheden opstår oplever de professionelle at de unge begynder at fortælle om deres liv og udfordringer, men det er de unge selv, der sætter grænserne for hvornår og hvor meget der skal tales om dette liv uden for Kom-med. Deltagerne fremhæver dette som meget positivt. En af dem fortæller på følgende måde, hvilken virkning denne tilgang til de unges øvrige liv har:

”Det er rart at tale med en, der ikke er psykiater eller psykolog eller noget - for det kan godt blive meget tungt - man føler, at det er en *person* man snakker med - en person som ikke er på job - de (professionelle, JHL) lytter bare og de skal ikke som fx en psykolog finde en løsning - så føler man sig mere normal - de forstår det godt men de gør det ikke til et problem”
(Citat, juni 2017)

Et tredje princip, der benyttes er tilbuddet om en bred vifte af aktiviteter fx sejle i speedbåd, bygge en træbænk, lave bål, skyde med pile etc. De mange og varierede muligheder åbner op for dialog med deltagerne om både den mere langsigtede planlægning men også tilrettelæggelsen af den enkelte dag, hvor man i starten af dagen kan drøfte de forskellige muligheder og vælge til eller fra. De varierede tilbud sikrer endvidere et optimalt aktivitetsniveau for deltagerne. Deltagerne fremhæver på forskellig vis, hvordan netop den fysiske del af aktiviteterne er meget vigtig for dem. De siger fx, at aktiviteterne ”får tankerne væk og man sover bedre, når man kommer hjem (..) man slapper af og får ro i kroppen og i hovedet”. Det er endvidere et gennemgående træk ved aktiviteterne, at de indeholder et aspekt af nødvendighed fx at samle brænde til det indkøbte kød. En deltager siger herom: ”den der feeling af survival - den fed”. En anden fremhæver oplevelsen af at ”arbejde” som værdifuld. Hun forklarer på følgende måde:

”Det er godt med det aktive - nu *arbejder* vi - jeg har jo ikke noget arbejde...lave bål eller bygge noget, klatre - et fysisk stykke arbejde -det giver mig en følelse af at være ok - jeg gjorde det faktisk - jeg får følelsen af at kunne noget og af at have lavet noget - det giver en sejrsmfølelse og dem får man ikke mange af, når man er syg - intet arbejde og ingen uddannelse - her får jeg små sejre, som jeg har brug for - det er ekstremt vigtigt at få den slags sejrsmfølelser”

(Citat, juni 2017)

En del af aktiviteterne rummer også et udfordrende aspekt. Det vil sige de professionelle tilbyder opgaver primært af fysisk karakter, som giver deltagerne muligheder for at udvide egne grænser. Her arbejdes der hele tiden med at finde de rette udfordringer i form af de mange forskellige aktivitetstilbud samt at finde den rette og tilpassede udfordring. Også her arbejdes der i høj grad med frivillighedsprincippet selvom der også bliver arbejdet med pres. ”Det er hyggeligt at være med og man bliver ikke tvunget til noget - men måske skubbet lidt”, som en af deltagerne udtrykker det. I denne sammenhæng er det også virkningsfuldt, at udfordringerne mødes i en tryk social sammenhæng. En af deltagerne siger herom: ”Det virker også at se og høre, hvordan det virker på andre, at T. og M. (de professionelle, JHL) kan få andre til at overskride grænser”.

Tilgange til de unge og ikke mindst måder der tales til og med de unge er også en bevidst aspekt i den samlede pædagogik. ”Vi møder dem, som de er”, som de professionelle selv udtrykker det. Deltagerne siger fx herom:

”De (professionelle, JHL) har ikke den der ’pædagogopfattelse’ af os, altså sådan nogen der sidder og taler ned til os: ’ej hvor var det godt nok synd for dig, at du har det skidt i dag, det var godt nok trist’ - nej den der måde nogle voksne mennesker kan tale ned til os unge på - det gør de slet ikke og de har dårlig humor ligesom vi os - og det får én til at åbne sig og føle sig tryk.”

(Citater, interview, juni 2017)

Organiseringen af aktivitetsdagene som én lang dag, der tilbydes ugentlig gennem et år eller mere fremhæves også som et virkningsfuldt element. Deltagerne betoner vigtigheden af, at der er tid nok: ”man er der jo hele dagen og så er der tid nok til det hele fx også lige at tage en lur, som jeg har prøvet og havde brug for - det er noget helt andet end at være i en klasse, hvor timen slutter eller et møde, der varer to timer - man bliver mere rolig på den måde”.

Som det sidste almene pædagogiske aspekt kan der peges karakteren af den mad, som de unge tilbereder på aktivitetsdagene. Der er mange grøntsager og der drikkes vand. En deltager fremhæver, hvordan netop denne kosttype har fået hende til at ændre sine kostvaner derhjemme.

Specifikke pædagogiske elementer i friluftslivet

I det følgende beskrives evalueringens resultater vedrørende identifikation af virkningsfulde pædagogiske mekanismer, som særligt kan tillægges friluftsliv som ramme. Det skal her indledningsvist understreges, at der er tale om en analytisk skelnen mellem almene og specifikke pædagogiske elementer. I praksis fungerer de identificerede elementer stærkt integreret og samvirkende. Dette gælder ligeledes de enkelte elementer, der knytter sig til friluftsliv, som præsenteres i det følgende.

Det er et gennemgående træk, at deltagerne fremhæver ”roen i naturen”, som et særligt vigtigt aspekt. ”Roen er vigtig for mig at opleve - den ro som er i naturen - her er det meget mere stabilt, jeg er væk fra den der hverdag, jeg er meget mere i ro her og det er godt for min ocd”, som én af deltagerne forklarer det. Naturen rummer en særlig oplevelsesmulighed, som kan give den unge mulighed for at slippe, hverdagens fokus på problemer. Deltageren uddyber på følgende måde:

”Det er ’healende’ at være ude i naturen - jeg føler mig mere fri og væk fra bekymringer - et pusterum for mig - og den friske luft - jeg er meget indendørs ellers - man får en følelse, hvor man ikke bare er i sit eget hoved - ude føler man sig lidt lille og måske er det ikke så vigtigt, det jeg tænkte derhjemme detaljer om, hvad jeg spiser og så videre - når man har en diagnose, er det vigtigt at komme ud og føle, at det ikke

kun handler om den - der er ikke kun mig - verden er meget større - hjemme og inde gør man små ting større...verden eksisterer stadig og det handler ikke kun om mig og min diagnose - vi er bare mennesker der gør nogle ting sammen - det er bare normalt - her er der ikke så mange ting, der minder mig om min diagnose”.

(Citat, interview, juni 2017)

Et andet specifikt aspekt ved friluftslivet som ramme, som fremhæves af både deltagerne og de professionelle, er det særlige rum for socialt samvær, som naturen tilbyder. En af forklarer nærmere om dette særlige rums virkning på denne måde:

”Måden man er og kan være social på er særlig - det er meget frit, hvis det var i et lokale, som det jo ellers tit er, så ville jeg føle mig tvunget til at skulle sige noget - her kan man bare gå væk og komme tilbage igen, uden at der er nogen problemer i det, så på den måde er det godt at der er så meget plads for vores samvær i naturen”

(Citat, juni 2017)

Derudover peger deltagerne også på de særlige kropslige udfordringer, man kan arbejde med i naturen, ligesom det udfordrende aspekt i aktiviteterne og de mange anderledes aktiviteter samt det sociale aspekt, som tilbydes i Kom-Med som særligt virkningsfulde. Disse elementer er allerede beskrevet ovenfor under de almene pædagogiske elementer, idet de strengt taget ikke knytter sig specielt til friluftsliv, men kan praktiseres i andre rammer også. Der er dog visse aktiviteter, som vanskeligt lader sig praktisere andre steder end i det åbne naturrum, såsom bål, mad over bål samt aktiviteter til vands og i skoven.

Sammenfatning og perspektivering

Anvendelsen af Developmental Evaluation som overordnet ramme for evalueringsforløbet har åbnet op for en løbende udviklingsproces i tæt samarbejde mellem de professionelle og evaluatoren. De løbende nedslag i Kom-Med projektets processer, hvor der med stor åbenhed er blevet spurgt til og undersøgt, hvad status er og hvor man er på vej hen og hvad man er optaget af har på den ene side givet stor næring til nysgerrighed og engagement for såvel de professionelle som evaluatoren. På den anden side har evalueringsforløbet mange mulige udviklingsveje (jf. casebeskrivelsen ovenfor) også konstant udfordret opgaven med på systematisk og afgrænset vis at fremstille data til evalueringen. Trods disse grundvilkår i evalueringsprocessen er der blevet fremstillet en række produkter. Der er blevet udviklet et datakonstruktionsskema til de professionelle og anvendelsen af dette skema i kombination med en række andre datakonstruktionsmetoder, herunder også nogle der involverer deltagerne som distribuerede evaluatoren, har peget på et potentiale i fortsat udvikling af en sådan triangulerende tiltag. De anvendte datafremstillingsmetoder varierer på to parametre. Dels med hensyn til perspektiv idet såvel deltagerne, professionelle som evaluatoren har anvendt metoderne, dels ved at invitere til både åbne (case) og mere lukkede (registreringsskema) tilgange til iagttagelserne.

Den løbende opbygning og anvendelse af disse metoder har samtidigt givet anledning til yderligere nuanceringer og operationaliseringer af de tre udviklingsfelter for deltagerne: minimering af stress, udvikling af selvtillid og relationer. De tre måleområder er således blevet koblet til spørgsmålet om hvor og hvornår, deltagerne oplever effekter af Kom-Med aktiviteter, hvilket dels har nuanceret beskrivelserne af effekterne men også givet anledning til empiriske operationaliseringer af de tre måleområder (jf Matrix 1. kategorisering effektområder). I et fremtidigt perspektiv kan dette operationaliseringsarbejde med fordel suppleres med teoretiske funderinger. Ved afslutningen af evalueringsforløbet blev der endvidere som led i dette arbejde med at kategorisere måleområderne udviklet en taksonomi for niveauer for udvikling af relationer. På samme måde som med de øvrige redskaber, som evalueringsprocessen har frembragt er der tale om et produkt, der givetvis vil kunne videreudvikles ved fremtidig brug.

Opdraggers ønske om at evalueringen bidrog til en klarere formulering af Kom-Med projektets pædagogiske metoder er blevet forsøgt imødekommet via anvendelse af elementer fra virkningsevaluering. Denne del af evalueringsprocessen har bidraget til anvendelsen af den analytiske skelnen mellem almene og specifikke pædagogiske virkningsfulde mekanismer samt en række delelementer inden for disse to hovedkategorier.

Evalueringsens samlede produktudvikling er at betragte som foreløbig, idet resultaterne og de udviklede redskaber i deres nuværende form i høj grad inviterer til videreudvikling.

Produktudviklingen har været stærkt empiridrevet og de fortsatte bestræbelser på at kvalificere den pædagogiske indsats via friluftsliv i forhold til denne målgruppe, herunder evalueringsarbejdet vil kunne styrkes gennem både yderligere teoretisk og empirisk belysning. I den videre udvikling af friluftsliv som pædagogisk metode i forhold til den pågældende målgruppe ligger der endvidere en opgave med at forske i og udvikle på implementeringsaspektet, idet resultaterne peger i retning af opgaven med at formidle og implementere den pædagogiske tilgang og metoderne i andre kommuner og kontekster.

Litteratur

- Andersen, D.D.D. og Lund, J.H. (2018). *Børneperspektiver i evaluering af den pædagogiske læreplan i daginstitutioner*. I Tidsskrift for Socialpædagogik. Sænummer om Børneperspektiver og borgerinddragelse (in press).
- Andersen, M., Wahlgren, B., Wandall, J. (2017). *Evaluering af læring, undervisning og uddannelsen*. Hans Reitzels Forlag
- Christensen, B.S. (2013). *Terrængående forskning. - Litteraturstudie. Speciale*, Syddansk Universitet
- Clark, A. og Moss P. (2011). *Listening to young people. The Mosaic approach*. NCB. London.
- Ejbye-Ernst, N. (2013). *Natur og sociale indsatser*. Red Barnet.
- Gass, M.A., Gillis, H.L. & Russell, K. (2012). *Adventure Therapy. Theory, Research and Practice* New York: Routledge
- Gabrielsen, L.E. og C.R Fernee (2014). *Psykisk helsearbeid i naturen – friluftsliv inspirert av vår historie og identitet*. I Tidsskrift for psykisk Helsearbeid. Vol. 11, Nr. 4 Side 358–367. Universitetsforlaget Oslo.
- Greve, M. (2016). *“Developmental evaluation” som vidensbaseret forretningsudvikling?* Baggrundspapir. Oplæg på DES-årskonferencen, 9. september 2016, DEFACTUM.
- Jensen, M., Platz B. & Rasmussen, S.N. (2015). *Friluftsliv som pædagogisk metode - Studie af friluftsliv anvendt i pædagogisk arbejde med socialt udsatte unge i alderen 12 -21 år*. Friluftsrådet, Kbh.
- Krogstrup, H.H. (2016). *Evalueringsmodeller* (3. udg.). Hans Reitzels Forlag.
- Lund, J.H. (2017). *Når omverden banker på - med inspiration, krav, forventninger og love*. I tidsskriftet ”Liv i Skolen”, nr. 1. s. 36-47.
- Lund J.H. og Rasmussen, M.S. (primo 2018). *Rekontekstualisering af forskningsviden i lærerens praksis*, (in press). I sænummer af Dansk Pædagogisk-Psykologisk Tidsskrift.

- Lund, Jens H., Hansen, S. J. og Madsen, P.H. (2016). *Implementeringsfaglighed*. I antologien ”Veje Til professionel udvikling - i læreruddannelse og lærerarbejde”, Hedegaard, K. M. og Frederiksen, L. L. (red.), Klim s. 141-156.
- Oettingen, A. (2005). *Det pædagogiske paradoks*. Klim.
- Patton, M.Q. (2008). *Utilization-Focused Evaluation* (4. Udg.). Thousand Oaks, CA: Sage Publication.
- Patton, M.Q. (2011). *Developmental evaluation. Applying complexity concepts to enhance innovation and use*. NY: The Guildford Press.
- Schwartz, P. og Clark, A. (2017). *Småbørnsperspektiver - en tilgængelig, gyldig og nødvendig feedback for udvikling af praksis i dagtilbud*. I Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift, nr. 2. s. 5-16.
- Sufflebeam, D.L. & Coryn, C.L.S. (2014). *Evaluation theory, models & applications* (2. Udg.) San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Rapporten er udarbejdet af:

Jens Hansen Lund
Lektor, ph.d. Programkoordinator Evaluering, dokumentation
og evidens
VIA Profession og Uddannelse Aarhus

Gør tanke til handling
VIA University College

Projektet er udført af:

Bjarne Platz
Friluftsteknisk support og coaching
TeamPlatz
www.teamplatz.dk

Søren Ninn Rasmussen (kontaktperson)
Projektleder Kom-Med
Mobil : +45 2525 1737
Mail: sr@hedehuset.dk

Administreret af
Fonden Hedehuset
Havnevej 2
9550 Mariager
www.hedehuset.dk

FONDEN HEDEHUSET

Støttet af:

Naturstyrelsen
Den sociale naturpulje

Miljø- og Fødevareministeriet
Naturstyrelsen